

Kilis Ağzında Dönüşlülük Zamiri

The Reflexive Pronoun in Kilis Dialect

Hülya Arslan-Erol*
Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Özet

Batı Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak kullanılan *kendi*, Anadolu ağızlarının bazılarında dönüşlülük yanında işaret zamiri fonksiyonuyla da kullanılmaktadır. Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında Batı Grubunda yer alan Kilis ağzında, dönüşlülük zamiri olarak *kendi*'nin ses değişikliğine uğramış şekilleri kullanılmakta ve bunlar dönüşlülük yanında, özellikle üçüncü şahıs çekimlerinde, işaret de ifade etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Kilis, ağız, dönüşlülük zamiri, işaret zamiri

Abstract

Kendi, used as a reflexive pronoun in west Anatolian dialects, has been used also as a demonstrative pronoun. Kilis dialect has been considered in West Anatolian dialects, and in this local dialect *kendi* is used with some phonetic changes. These changes express demonstrative pronoun too, especially in third person.

Keywords: Kilis, local dialect, reflexive pronoun, demonstrative pronoun

I. Giriş

Kilis ağzı, bugüne kadar Gaziantep ağzının bir parçası olarak değerlendirilmiş, Gaziantep ağzı içinde ele alınmıştır. Ancak A. Caferoğlu (1946: 565) “Anadolu Diyalektolojisine Dair Bir Deneme” adlı çalışmasında Gaziantep ağzının “merkez, Kilis ve yöresi, Türkmen uruğu ağzı” şeklinde üç alt grubu bulunduğunu söyleyerek Kilis ağzını ayırmıştır. L. Karahan'ın (1996) *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı eserinde ise Kilis ağzı, Gaziantep ağzının bir parçası olarak düşünüldüğü için ayrı olarak ele alınmamıştır.

1995 yılına kadar Gaziantep'in bir ilçesi durumunda bulunan Kilis, bazı ağız özellikleri bakımından, A. Caferoğlu'nun da belirttiği üzere, Gaziantep ağzından ayrılmaktadır. En belirgin farklılık, şimdiki zaman ekinin kullanımındadır.

---

* Yazışma Adresi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
E-mail: herol@kilis.edu.tr.

Batı Grubu ağızları içinde yer alan Gaziantep'te şimdiki zaman eki -i / -iy, -yı / yi / -yu / -yü, -yer / -yér / -yir / -yr, -yo / -yö/ -yö şekillerinde kullanılırken (Karahan 1996: 142, 144-145), Kilis ağzında -or / -ör şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Aksoy 1945: 156-157, Karahan 1996: 144). İle edatının -n vasıta hali eki ile kaynaşması sonucunda ortaya çıkmış ilen > -lan / -len eki, Gaziantep ağzında -lan / -len/ -nan / -nen şeklinde kullanılmaktadır (Aksoy 1945: 146). Kilis ağzında ise -dan / -den şekli yaygındır. Gaziantep merkez ağzında bulunmayan bu kullanım, Hatay ağzında, Irak Türkmen Türkçesinde ve Suriye Colan Türkmenleri ağzında tespit edilmiştir (Bayatlı 1996: 370, Öztürk 2009: 151, Arslan-Erol 2009: 49). Ö. A. Aksoy (1945: 85, 146), Nizip ağzında da bu şekilde kullanıldığını belirtmektedir. *İ-* yardımcı fiilinin ve *ilen* edatının eklediği durumlarda araya giren *yardımcı ses y*, Gaziantep ağzında kullanılırken Kilis ağzında ek doğrudan kelimeye bağlanır (Aksoy 1945: 83-85). Hem il oluşu, hem de ağız özelliklerindeki bu ve benzeri farklılıklar sebebiyle Kilis ağzının Gaziantep ağzından ayrı olarak ele alınmasının, bölgenin tarihi ve etnik yapısının tam olarak netleşmesine de katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

Kilis ağzının oluşumunda etkin olduğunu kabul edebileceğimiz boylar konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Yerleşim yeri olarak tarihi M.Ö.ki yıllara giden Kilis'in İslam fethinden önceki adı, kaynaklarda genellikle Kilizi, Kiris, Kirus, Kurus, Korus şeklinde geçmektedir (Konyalı 1968: 37-39, İ.A. 2002: 5). Romalılar devrinde bir rahipler kenti olan ve zengin bir kültür merkezi durumunda bulunan Kilis'in V.yy.dan sonra sönmeye başladığı, halkının doğuya göçtüğü ve Kilis'in şimdiki yerinde bu isimle ortaya çıktığı tahmin edilmektedir (İl Yıllığı 1998: 27-28). Kilis, M.S. 638 yılında Hz. Ömer zamanında fethedilmiş, XI.yy.a kadar da Müslüman Araplarla Bizans arasında el değiştirmiştir (Konyalı 1968: 48-53). Kilis'e Türk boylarının ilk gelişi ise VIII.yy.a rastlar. El-Mehdi zamanında uç bölgelere yerleştirilip çoğaltılmış olan Türkler, zamanla Anadolu içlerine sızmış, Bizans egemenliğindeki yerlerde küçük yurtlar oluşturmuşlardır. XI.yy.da ise Türk boyları "Atabek" adında devletçikler kurmuşlardır. Suriye Selçukluları adı verilen bu devletçiklerden bazıları Haçlılar tarafından zapt edilmiştir. Kiris, Azez, Telbaşar, Ayıntap, Telhalit, Ravanda, Dülük, Maraş, Besni zapt edilen yerler arasındadır. Ancak kısa bir süre içinde Türkmenler, bu yerleri tekrar geri almışlardır. Bölge Selahaddin-i Eyyubi döneminde, 1250'den sonra, Halep'le birlikte Mısır-Türk Kölemen Devleti'nin egemenliğine girmiştir. Ancak bu dönemde Kölemenlerle Bizans arasındaki önemli merkezler arasında Ravanda ve Azez'in adı geçerken Kiris veya Kuris'ten hiç söz edilmemektedir. 1393'ten sonra ise bölgede Timur'un hâkimiyeti dikkati çeker. Bağdat'ı, tüm Kuzey Irak'ı, Halep'i zapt eden Timur, Azez ile birlikte şimdiki yerinde büyük bir köy olan Kilis'i de ele geçirmiştir. Türk-Kölemenlerin kuzey sınırı 16.yy.da Adana'yı, Maraş ve çevresini de içine alacak kadar genişlemiştir. Mısır-Suriye Türk Kölemen Devleti, 1250-1516 yılları arasında 266 yıl Kilis'i yönetiminde tutmuştur. Mısır-Suriye Türk Kölemen Devleti zamanında Kilis ve çevresi Oğuz boylarından oluşmaktaydı. Yani VIII.yy.da buraya gelmiş olan Oğuz boyları (Türkmenler), Moğolların önünü kesmek üzere

yerleştirilmiş, ardından Türk Memluk Devletinin sınırları içinde kalmışlardır. Selçuklulardan sonra bölgede hakim durumunda bulunan Dulkadiroğulları ise Memluk Devleti ile Osmanlı Devleti arasında tampon bölge oluşturmuş, Kilis ve çevresi üzerinde kültürel ve toplumsal açıdan etkili olmuştur. Kilis ve çevresinde etkili olan Türkmen boyları arasında Beydililer, Bayatlılar, Beylüklü, Harbendeli, İnalılı, Gündüzlü Avşar, Köpekli Avşarı ve Peçenekler bulunmaktadır. Anadolu Selçukluları zamanında göçebe halinde dolaşan bu boylar, Osmanlı döneminde özellikle Güneydoğu Anadolu'da Arap ve Kürtler'e karşı sonradan birer güvenlik unsuru olmak üzere yerleştirilmişlerdir. Osmanlı Devletinin başlıca politikası, sık sık isyana kalkışan Araplar ile asayiş ve güvenliği bozan Kürtlere karşı Güney Anadolu'da dolaşan Türkmenleri Halep ve çevresinde yerleştirip tutmak olmuştur. Kilis ve çevresinde, Memluk Devleti yerine Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet kurması 1516'da Mercidabık savaşı ile olmuştur. Kilis'le birlikte Azez ve Halep de Osmanlı topraklarına katılmış, bu savaşla Suriye, Filistin, Mısır topraklarında dört yüz yıl sürecek Osmanlı egemenliği kurulmuştur (Kadri 1932: 18-28, Konyalı 1968: 124-131, İl Yıllığı 1998: 29-41, İ.A. 2002: 6).

Kilis ağzı, bu tarihi süreç sonucunda oluşmuştur. Bu yüzden de bu ağız üzerinde hem Oğuz hem de Kıpçak Türkçesinin izleri görülür. K / g ve t / d gibi Batı Türkçesine has değişmeler, Kilis ağzında bazı kelimelerde görülmez. Bunların yerine Kuzey Türkçesindeki sert ünsüzlü şekilleri kullanılmaktadır: kök / gök, kün / gün, tud / dud, tiken / diken, tad / dad vs. İki ünlü arasında kalan g, Kıpçak Türkçesinin etkisiyle y veya v ünsüzüne dönüşmektedir: soguk / sovuk, döğ- / döy-, cogab / cevab gibi. Yine Kıpçak Türkçesinin etkisi olarak yorumlanabilecek bir özellik de kelime başındaki y- ünsüzünün bazı kelimelerde c- olarak kullanılmasıdır: cun < yun, cunub < yunub (Gürtekin, Şahmaranoğlu 1995: 35-40). Kilis ağzı bu özellikleri dışında bütün ses ve şekil özellikleriyle Batı Türkçesinin Batı grubunun özelliklerini aksettirmektedir (Karahana 1996: 2, 114-177). Kilis'in tarihi boyunca Suriye Araplarıyla iç içe bulunması sebebiyle, Kilis ağzının Arapçadan da oldukça etkilendiği, kelime hazinesindeki Arapça kelimelerin sayısının oldukça fazla olması dikkati çekmektedir.

II. Türkçede Dönüşlülük Zamiri

İsimlerin yerini tutan, kişileri ve nesnelere temsil veya işaret suretiyle karşılayan zamirler, isimler gibi çekim, çokluk ve iyelik eklerini alarak çekime girebilir, tamlama kurabilirler (Ergin 1985: 262-264, Korkmaz 2003: 399-400). *Kendi* dönüşlülük zamiri de standart Türkçede bu ekleri alarak, cümlede özneyi temsil etmek üzere, pekiştirme fonksiyonuyla, saygı ifade etmek amacıyla veya üzerine -lik yapım, iyelik ve -den ayrılma hali ekini alıp genişlemiş olarak zarf fonksiyonuyla kullanılabilir (Korkmaz 2003: 416-420).

Batı Türkçesinde başlangıçtan itibaren *kendi*, *öz* ve bunların birleşik şekli olan *kendüzi* şekilleriyle karşımıza çıkan dönüşlülük zamirleri, yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir işleve sahip olup şahıs zamirlerinin anlam bakımından daha

kuvvetli, katmerli şekilleridir. Batı Türkçesinde karakteristik olan *kendi* dönüşlülük zamiri yerine, Sibiryaya Türk lehçeleri ve Çuvaş Türkçesi hariç, diğer lehçelerde *öz* zamiri kullanılmaktadır. 11.yy.da Türkçenin ortak ürünü olan *Kutadgu Bilig*'de ise *öz* şekli yaygın olmakla birlikte, nadiren *kendi* de kullanılmıştır (Gülsevin 2007: 287).

“Kendi, asıl, öz” anlamında yalın birer isim olan dönüşlülük zamirleri, iyelik eklerini alarak zamire dönüşmüşlerdir (Ergin 1985: 272-273, Korkmaz 2003: 414-415). Dönüşlülük zamiri ile ilgili dikkat çeken bir husus da 3. teklik şahıs şeklinin hem *kendi* hem de *kendisi* şeklinde kullanılmasıdır. Aslında *kendisi* şeklinde olması gereken kullanım, *kendi*'nin sonundaki -i'nin iyelik eki zannedilmesi, zamirin sonuna getirilmesi gereken -si iyelik ekinin getirilmemesiyle *kendi* şeklinde yaygınlaşmıştır. Zamirin bu yalın hali esasen cümle içinde özneyi temsil eden bir durumda bulunmakta ve kişiler üzerinde direnilerek durulduğunu, başkalarının etkisinin bulunmadığını belirtmektedir (Korkmaz 2003: 416).

III. Kilis Ağzında Dönüşlülük Zamiri

Kilis ağzında da dönüşlülük zamiri olarak *kendi* kullanılmaktadır. Ancak *kendi*'nin dönüşlülük zamiri fonksiyonu yanında, yaygın olarak işaret zamiri anlamı ifade eden ve anlamı biraz daha kuvvetlendirme amacıyla cümleye eklenmesi şeklindeki kullanımı da bulunmaktadır. M. Ergin'in (1985: 272-273) dönüşlülük zamirlerinin özellikleri arasında belirttiği “kendi'nin aslında bir şahıs zamiri olduğu ve anlamı daha da kuvvetlendirip katmerli hale getirmesi”, Kilis ağzında açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dönüşlülük zamiri fonksiyonu dışında, şahıs ve işaret zamiri olarak da kullanılan *kendi*, Kilis ağzında özellikle 3. şahısta bu fonksiyonlarıyla yaygındır. Birinci ve ikinci şahıslardaki kullanımlar, standart Türkçe ile aynıdır. 3. şahıstaki kullanımda iyelik eki genellikle düşürülmektedir.

Kendi zamiri Kilis ağzında bazı ses değişmelerine de uğramaktadır. Kelimenin başındaki sert ünsüz k- tonlulara g- olmuştur. Batı Türkçesinin genel Türkçe içindeki ayıncı özelliklerinden biri olan bu ses değişikliği, ağızlarda standart Türkçeden biraz daha yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Standart Türkçede tonsuz ünsüzle *kendi* şeklinde kullanılan dönüşlülük zamiri, ağızlarda ilk ünsüzü tonlulaşmış olarak da kullanılmaktadır. Kilis ağzında bu tonlulaşma yanında ilerleyici, yakın ve tam benzeşme ile *genni* şekli de bulunmaktadır¹.

III.1. Dönüşlülük Zamirinin İsim Çekim Ekleriyle Kullanımı:

III.1.1. Yalın Hal

gendi ~ *genni*

III.1.1.1. Dönüşlülük zamiri fonksiyonunda kullanımları:

¹ *Kendi* dönüşlülük zamiri, Suriye Colan Türkmenleri ağzında ilk ünsüzü tonlulaşmadan, ancak ilerleyici, yakın ve tam benzeşmeye uğramış olarak *kenni* şeklinde kullanılmaktadır (Arslan-Erol 2009: 49-50).

“Tabi herkeş *gendi* yüküne göre para verir. Gendine on lira vermişse, o da ondan fazla verir.” (Aslan 2008: 63)

“Efenim bizde ceneze töreni, ceneze eer hastanedeese köve gelir, *genni* evine.” (Aslan 2008: 46)

III.1.1.2. İşaret zamiri fonksiyonunda kullanımı:

-*Gendi* kaç kilo? (kurbanlık koyun) (Mehmet Ali Yıldırım, yaş 30, öğretim elemanı)

-*Gendi* kaç sayfa? (kitap) (Mehmet Ali Yıldırım, yaş 30, öğretim elemanı)

Aşağıdaki örnekte esas olarak işaret zamiri fonksiyonu kullanılmış olmakla birlikte, standart Türkçede karşılığı “aynısı” anlamındadır.

-Bi dahım diktirdim. Babamınkinin tam *genni*. (Halil Tilki, 18 yaşında, öğrenci, Musabeyli)

III.1.2. İlgi Hali

gendinin

III.1.2.1. Dönüşlülük zamiri fonksiyonunda kullanımı:

“İrammılcı bahdı, dedikine, filanca yoldan bir atlı gelecek, atı şu şekil, *gendi* şu şekil deyi atınıñ, *gendinin* şeklini verdi, ismi Şahmayıl olacak dedi.” (Caferoğlu 1995: 212)

III.1.2.2. İşaret zamiri fonksiyonunda kullanımı:

-*Gendinin* camı kırılmış. (araba için) (Mehmet Ali Yıldırım, yaş 30, öğretim elemanı)

-*Gendinin* ağzını aç, soğusun. (tencere için) (Mehmet Ali Yıldırım, yaş 30, öğretim elemanı)

III.1.3. Yükleme Hali

gendini ~ gennini ~ genni ~ gennimi

III.1.3.1. Dönüşlülük zamiri fonksiyonunda kullanımı:

“Şahın kızı tagadan eyilir bakarken zumrudañga kuşu saçınıñ bölüyünden alıp umuzuna attı, geldi ki dilki bekler *genni*.” (Caferoğlu 1995: 186)

“Davay doydudndan sona yatdı. Ben *gennimi* dādan birahdım asvalta éndim.” (Aslan 2008: 45)

III.1.3.2. İşaret zamiri fonksiyonunda kullanımı:

“-Kez² kele³ Ayyuş geçen bazardan aldığım teşt⁴ dışarı kodumdu. Gözü çıkasıcalar çalmışlar *gennini*. Gördün mü kele?” (Aliye Sabuncuoğlu, ev hanımı, 88)

“-Kez avrat geçen gün dahre⁵ aldımđı. Nere kodun *gennini*.” (Aliye Sabuncuoğlu, ev hanımı, 88)

² kez: seslenme, ünlem (kadınlar için)

³ kele: ünlem, seslenme (kadınlar için)

⁴ teşt: leğen

⁵ dahre: tahra, satır

“-Kez kirletme atkımı daha tutmadık⁶ *gennini*.” (Hülya Çelebi, memur, yaş 26)

“-Oyayı işledim bitti dolga⁷ getir de dikim *gennini*.” (Nevin Sabuncuoğlu, ev hanımı, yaş 44)

“-Kez uşaklar çayı döktü bez getirin de *genni* silek.” (Nevin Sabuncuoğlu, ev hanımı, yaş 44)

“-Bi lokma yıldırın mı *genni*? Kör olur.” (sobanın kapağını açması için “biraz kenarını aç, söner” anlamında) (Ballı Yallıkurt, yaş 70, ev hanımı)

“-Temizle de buzluğa koy *genni*.” (kızına balığı temizlemesini söylerken) (Ballı Yallıkurt, yaş 70, ev hanımı)

“-Ariya verdin *genni*.” (“bozdun onu”, torunu yazı yazdığı kalemı kırınca)(Ballı Yallıkurt, yaş 70, ev hanımı)

“-Gennini eyice bağla da kapının eşiğine koy.” (yolculuk için bavulunu hazırlarken torununa.) (Ballı Yallıkurt, yaş 70, ev hanımı)

“-Bunu nedim Şeyma?” (yırtık sayfayı ne yapayım?) (Amcası)

-Sobanın içine at *genni*... (Şeymanur Çaycı , yaş 5)

“-Portakal aldım iki kilo...

-E getir *gennini* de yiyek” (Halil Tilki, 18 yaşında, öğrenci, Musabeyli)

“-Agey bizim Ahmet bir it alık.

-*Gennini* eve getirdi. Kellesi aynı halleye⁸ benzordu.” (Halil Tilki, 18 yaşında, öğrenci, Musabeyli)

“-Lan yorum o gün şoralıkta bir kamyon geçordu. Tam o vakit bir uşşak öñüne çıkmasın mı? *Gennini* aşâkadek sürükledi.” (Halil Tilki, 18 yaşında, öğrenci, Musabeyli)

“-Lan Mahamet! Gel oğlum televizyonu aç da *gennini* kanal 79’a getir. Bizim koyü mü çıkarorlarmış neymiş...” (Halil Tilki, 18 yaşında, öğrenci, Musabeyli)

III.1.4. Yönelme Hali

gennine ~ *genne*

Yönelme hali eki almış şekillerin tespit edilen bütün örnekleri dönüşlülük zamiri fonksiyonunda kullanılmıştır.

“Kād galem verdi, yaz dedi. *Gennine* hemen yazdım verdim.” (Aslan 2008: 45)

“Bu tüccar bu arkadaşının lokantasından yir. Her kabı elli kuruşsa, *genne* iki buçuk lira verir.” (Caferoğlu 1995: 188)

“Bir gün ava gētdi nekadek dolandīysa bir av yakalıyamadı, dönüŝde bir ihdiyara irasladı. İhdiyar *genne* sordu.” (Caferoğlu 1995: 184)

⁶ tut- : kullanmak

⁷ dolga: tülbent

⁸ halle: Çapları iki metre, derinlikleri otuz, kırk cm. kadar olan, bakırdan imal edilen geniş kap. Şıra, nişasta, salça yapılırken kullanıldığı gibi küçüklerinde düğün ve merasim yemekleri pişirilir. Genellikle buğday kaynatmak için kullanılan ve sacdan yapılanların yüksekliği elli cm. kadardır. Kalaycılar veya imalatçılarından günlük olarak kiralanır (Elhan 2004: 163).

III.1.5. Ayrılma Hali

gendinden ~ genninden

III.1.5.1. Dönüştülük zamiri fonksiyonunda kullanımı:

“Derviş ulaştı, oğlanı gendi odasına, gızı gendi odasına koydu; oğlan gözünü açdı, odasında *gendinden* başga heç bir kimse yok.” (Caferoğlu 1995: 210)

“Yola çıhar çıhmar otobüs geldi vallâ. Beni tanıdı zatan dâmlı defder galem alırdım *genninden*.” (Aslan 2008: 45)

III.1.5.2. İşaret zamiri fonksiyonunda kullanımı:

“-Lan herif bizim büyük oğlana telefon aldık, eyi mi ettik acep. Derse merse bakmor. Sabbahakadek *genninden*⁹ oynor.” (Halil Tilki, 18 yaşında, öğrenci, Musabeyli)

III.1.6. Çokluk Eki

gendileri ~ gendilerine

Çokluk eki almış olarak tespit edilen örneklerin tamamı dönüştülük zamiri fonksiyonundadır.

“Onnan soona yakın akrabaları gonşuları bir hefte gadar ceneze evine yimeg yapırmazlar, *gendileri* hazırlarlar.” (Aslan 2008: 63)

“Dier gonşuları da işde *gendilerine* göre para atarlar.” (dügünde) (Aslan 2008: 66)

III.2. Dönüştülük Zamirinin Tekrar Grubu olarak kullanımı:

Kendi sözünün arka arkaya tekrarı ve ikinci *kendi* sözüne iyelik ve yönelme durumu eklerinin getirilmesi ile de *kendi kendime*, *kendi kendine*, *kendi kendimize* ve *kendi kendilerine* gibi pekiştirilmiş dönüştülük gösteren zarflar (Korkmaz 2003: 419), Kilis ağzında yine şahıs ve nesne anlamı ihtiva ederek kullanılmaktadırlar.

genni genne: kendi kendine (Gürtekin, Şahmaranoğlu 1995: 26)

“Dedim yav bu adam deli herhal *genni gennime*.” (Aslan 2008: 45)

“Günün birinde lokantacı çok fikara düşmüş. *Gendi genne* durmuş düşünmüş, ben heç kimsiye eyliyim yokmu deyin düşünürken hetirine Mısırdaki tüccar gelmiş.” (Caferoğlu 1995: 189)

-*Gendi genne* mi gidici? Biz göndericik herhalde. (Antep’e bir paket gönderilmek üzere hazırlanmış bir paketi annesine göstererek) (Hakan Kilimci, yaş 26)

⁹ İle edatın ekleşmesi ve sonunan vasıta hali eki -n’yi almasıyla ortaya çıkmış olan ilen > -lan / -len eki, Kilis ağzında ses değişikliğine uğrayarak -dan / -den şeklinde de kullanılmaktadır. Aynı kullanım Hatay ağzında, Irak Türkmen Türkçesi ve Suriye Colan Türkmenleri ağzında da mevcuttur (Bayatlı 1996: 370, Öztürk 2009: 151, Arslan-Erol 2009: 49).

Kilis ağzındaki bu özellik bugün Gaziantep ağzında, Hatay Ağzında ve Kıbrıs ağzında da görülmektedir (Aksoy 1945: 348-388, Öztürk 2001: 104-106, Öztürk 2009: 246-247, Demir 2008: 13). Aşağıda tespit edilen örnekler, bu yörelerde hem dönüşlülük hem de işaret zamiri fonksiyonlarıyla kullanıldığını göstermektedir:

“Gözler görmedik aslannar kimi bi yît. Mërsem bu olan uyuz uyhusuna yatmış. Gız *gendini* gördöo kimi bi candan bi cana aşık olur.” (Aksoy 1945: 348)

“Ayibölunda geziydi dünéyin bir dilber,

Yéridim *gendinen* ayak aşamâder.” (Aksoy 1945: 356-357)

“Avrat yavralıy: “Aman ne var, acı *gennere* asbapnan ara vériym, eletir misîñ” déy.” (Aksoy 1945: 388)

“benim bir tarlam varıdı, güÇ yétmezidi *kendine* ekin çoğolurdu, çappık Kazılırdı, gölay gázılırdı (2.4.2.-11).” (Öztürk 2009: 247)

kende: kendinde, kendisinde: Ahmet’e söyle. *Kende* on liram var. (Antakya-Hatay) (DS)

kenden: kendisinden (Antakya- Hatay) (DS)

kene: kendisine: Ahmet para istedi, kene yirmibeş kuruş verdim. (Antakya-Hatay) (DS)

keni: 1. kendisini, kendini: Ben keni ne kadar severim (Antakya-Hatay) 2 İsim yerine kullanılır: Kele keni burda mı? (Şenköy- Antalya) 3. Birisine seslenme ünlemi: Bire keni. (Sabunluk, Antakya). (DS)

“Gızım başımda bişeyler yörür, bak bakayım nediller? Bitisa gır *genneri*.” (Öztürk 2001: 106).

kendi: Karı ve kocanın birbirinden söz ederken kullandıkları takma ad (Ml.) (DS)

IV. Sonuç

Batı Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak kullanılan *kendi*, ağızlarda şekil değişikliğiyle birlikte birtakım anlam değişikliklerine de uğramıştır. Kilis ağzında *gendi* ~ *genni*; *genninin*; *gennimi*, *gendini* ~ *gennini* ~ *genni*; *gennine* ~ *genne*; *gendinden* ~ *genninden*; *gendileri* ~ *gendilerine* gibi şekiller, bünyelerinde ses değişikliğiyle birlikte anlam değişiklikleri de taşımaktadırlar. Aslında bir dönüşlülük zamiri olan bu kelime, işaret zamiri fonksiyonuyla da kullanılmıştır. Bir başka deyişle insan yanında, doğadaki diğer canlılar ve nesnelere de yerini tutabilmektedir. Dönüşlülük zamirinin işaret zamiri fonksiyonuyla kullanımı en fazla yükleme hali eki almış şekillerinde görülmektedir. Anadolu ağızları içinde Kilis dışında Gaziantep ve Hatay ağızlarında da benzer örneklere rastlanmıştır. Ayrıca Kıbrıs ağzında da bu zamir her iki anlamda kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ömer Asım (1945). *Gaziantep Ağzı I, II*, İstanbul: TDK Yayınları.
- Arslan-Erol, Hülya (2009). “Suriye Colan (Golan) Türkmenleri Ağzı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt 6, sayı 4, s. 40-63.
- Aslan, Burhan (2008). *Kilis Ağzında Çekim Ekleri (İncelem-Metin-Sözlük)*, Bitirme Ödevi (Basılmamış), Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Bayatlı, Hidayet Kemal (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (1995). *Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, Ankara: TDK Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (1946). “Anadolu Diyalektolojisine Dair Bir Deneme”, *TD-Belleten Seri III*, sayı 6-7, s. 561-568.
- Demir, Nurettin (2008). “Kıbrıs’ta Türkçe”, *Suya Düşen Sancak. Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine İncelemeler*. İstanbul.47 Numara Yayıncılık, 60-79. (<http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/Nurettin-demir-kibris-turkce.pdf>)
- Derleme Sözlüğü (VIII)*, TDK Yay. Ankara: 1975
- Elhan, Faruk (2004). *Kilis Ağzı ve Şiirleriyle Karaaoğlan’ın Kilisliliği*, İstanbul: Kilis Vakfı Kültür Eserleri, No:3.
- Ergin, Muharrem (1985). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gülsevin, Gürer (2007). “Kutadgu Bilig’in Dilinde Lehçelerin Özellikleri: ‘denk çiftler’”, *Türkoloji Araştırmaları*, 2 /2 Bahar 2007, s. 276-299.
- Gürtekin, Ali Ertuğrul, Hasan Şahmarenoglu (1995). *Necip Asım Yazıksız (Balhasanoğlu) ve Kilis Ağzı Üzerine İncelemeler*, No 15, Ankara: Kilis Kültür Derneği Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi (2002). *Kilis Maddesi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karahan, Leyla (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kadri, Kilisli (1932). *Kilis Tarihi*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Kilis Valiliği (1998). *İl Yıllığı, Cumhuriyet’in 75. Yılında Kilis*, Kilis: Valilik Yayınları.
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1968). *Abideleri ve Kitabeleri ile Kilis Tarihi*, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Öztürk, Jale (2009). *Hatay Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Öztürk, Rıdvan (2001). “Kıbrıs Ağzında Dönüşlülük”, *Manas Üniversitesi Komuk İlimler Journalı / Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 1, s. 103-109.

The Reflexive Pronoun in Kilis Dialect

Kilis dialect, up to now has been regarded as a part of the dialect of Gaziantep. It has been considered in the Gaziantep dialect. But A. Caferoğlu have said (1946: 565), “An Article About Anatolian Dialectology”, the dialect of Gaziantep has three sub-groups “city center dialect, Kilis and region, the dialect of the Turkmen horizon” and Kilis dialect is categorized. L. Karahan (1996) In his book *The Classification of Anatolian Dialect*, Kilis dialect, as a part of the dialect of Gaziantep is thought not to be treated as separate.

Till 1995 in a district of Gaziantep ‘Kilis’, in terms of dialect features, as A. Caferoğlu noted, is separated from Gaziantep dialect. The most obvious difference is the use of the present suffix. Gaziantep in western group of the dialect, in the present tense suffix is used in the form of -i / -iy, -y1 / -yi / -yu / -yü, -yer / -yér / -yir / -yr, -yo / -yö / -yö (Karahan 1996: 142, 144-145). Kilis in his dialect is used as -or / -ör (Aksoy 1945: 156-157, Karahan 1996: 144). *İlen* > -lan / -len suffix has emerged as a result of contraction of *ile* with -n suffix, it is used as -lan / -len/ -nan / -nen in Gaziantep dialect (Aksoy 1945: 146). -dan / -den is common in Kilis dialect. This usage not available in Gaziantep dialect, is seen as the dialect of the Iraqi Turkmen Turkish and Syrian-Colan Turkmens (Bayatlı 1996: 370, Arslan-Erol 2009: 49). Ö. A. Aksoy (1945: 85, 146) noted in Nizip dialect in this way as well. Adjunct voice ‘y’ which is intrusive in the case of *İ-* auxiliary verb and *ilen* preposition have suffix in Gaziantep dialect, but in Kilis dialect the suffix is linked to the word (Aksoy 1945: 83-85). Both Kilis became a city and Kilis is considered separately from the Gaziantep dialect due to some differences for this reason we absolutely believe that Kilis and its region will contribute to the region's history and ethnic composition.

In Kilis dialect both the traces of Kipchak and Oguz are seen. *K/g ve t/d* some changes belonging to Western Turkish can't be seen in Kilis dialect *g* lies between two vowels, turns into with the effect of Kipchak Turkish *y* or *v* consonants. Such as: *soguk / sovuk, döğ- / döy-, cogab / cevab*. Kilis dialect except for these properties with all the voice and form in the dialect reflects the characteristics of the Western Turkic group of the West. Throughout the history of Kilis because of their intertwined with the Arabs in Syria, Kilis dialect is also very influenced from Arabic, and it has the number of Arabic words in the vocabulary that is remarkable.

In our writing, functions of reflexive pronouns in Kilis dialect is discussed. It is known that pronouns which substitute the name of people and meet objects represented by points can conjugate possession suffixes, plural suffixes such as nouns and also can form constructions (Ergin 1985: 262-264, Korkmaz 2003: 399-400). *Kendi* reflexive pronoun in standard Turkish, can be a subject and can be used as an adverb with ‘-lik’ the derivational (Korkmaz 2003: 416-420).

These pronouns that are simple nouns turn into pronouns by taking possessive pronouns (Ergin 1985: 272-273, Korkmaz 2003: 414-415). A remarkable matter of reflexive pronoun is the usage that can be used as *kendi* and *kendisi* in the

third person singular. In fact it must be used as *kendisi* but *kendi* is common because the last letter of *kendi* -i is supposed to be possessive suffix and -si is not added at the end of *kendi*. Pronoun in the nominative case subject of the sentence actually represents a situation in which people and is focused on the dire voluntarily, others indicate that the effect does not exist (Korkmaz 2003: 416).

In the Western Turkish, from the beginning, reflexive pronouns encountered in the shapes of *kendi*, *öz* and their combined form, *kendüzi*, are the forms having a function in returning the work done to the person and they are the stronger and well-structured forms of personal pronouns in terms of meaning. Instead of reflexive pronoun *kendi*, which is characteristic to the Western Turkish, in other dialects the pronoun *öz* is used except Siberia Turkish dialects and Chuvash Turkish. In the 11th century, the pronoun *öz* is common in the *Kutadgu Bilig*, which is the common product of Turkish, but the *kendi* is also rarely used (Gülsevin 2007: 287).

Kendi is used as a reflexive pronoun in the Kilis dialect as well. However except the reflexive pronoun function of *kendi*, *kendi* has a usage form meaning demonstrative pronoun and phrase usage added to the sentence in order to the strengthen the meaning as well. *Kendi* stated as a reflexive pronoun by M. Ergin (1985: 272-273) is obviously encountered that *kendi* is used as a personal pronoun and for strengthening the meaning in the Kilis dialect. Except for the reflexive pronoun functions, *kendi*, which is also used as a person and demonstrative pronoun, is common at third person singular. Kilis in the dialect itself is used as a reflexive pronoun. However, the function of pronouns reflexive *kendi*, well as reflexive of common sense and meaning of the phrase a little more to be added to the sentence in order to strengthen the use of shapes as well. M. Ergin's (1985: 272-273) reflexive pronoun properties between the stated "*kendi*' actually a person pronouns and that means even more to strengthen laminated to bring", Kilis dialect open in a way, we have encountered. Reflexive pronoun functions, except as a reflexive person and used their own, especially at the dialect of Kilis 3 these functions are common in individuals. In first-and second-party use, is the same as the standard Turkish. 3. The use of possessive individuals are generally lower.

Kendi pronoun undergoes some voice shifts in Kilis dialect. Strong consonant at the beginning of the word k turns into g by stressing. One of the distinctive features of Western Turkish in the general Turkish "voice change" is commonly used in the dialects rather than the Turkish language. In the standard Turkish, the strong consonant and reflexive pronoun *kendi* are used as soft consonants. In Kilis dialect it is used as *genni*.

Kendi which is used as a reflexive pronoun has undergone some changes in meaning and form. In Kilis dialect these forms *gendi* ~ *genni*; *gendinin*; *gennimi*, *gendini* ~ *gennini* ~ *genni*; *gennine* ~ *genne*; *gendinden* ~ *genninden*; *gendileri* ~ *gendilerine* have some changes both in meaning and voice. In fact a reflexive pronoun this word is also used as a demonstrative pronoun. In other words besides humans it is used for living beings in nature and objects. The usage of reflexive

pronoun as a demonstrative pronoun can be seen if predicate has case suffixes. In Anatolian dialects we can see the same examples in Gaziantep and Hatay dialects except for Kilis. Meanwhile this pronoun is used for both meanings in Cyprus dialect.